

שאלות תשובות סדר דין פלילי

כל הזכויות שמורות © אורטל רייסמן 2026

אין להעתיק, לשכפל, להפיץ, לשנות, או לעשות שימוש ביצירה זו (כולה או חלקה)

בכל דרך שהיא ללא אישור מפורש ובכתב מבעל זכויות היוצרים

שאלה:

כיצד יש לפעול כאשר אדם ביצע עבירה בגיל 15 ולא הוגש בגינה כתב אישום, ובהמשך ביצע עבירה נוספת בגיל 18.5?
לאיזה בית משפט יש להגיש את כתב האישום (שלום / מחוזי), והאם נדרשת הסכמת היועץ המשפטי לממשלה או גורם מוסמך אחר, אף שמדובר כיום בבגיר?

תשובה:

השאלה נוגעת לשני עניינים נפרדים:

- סמכות בית המשפט (נוער/רגיל);
- האם ניתן לצרף את שתי העבירות לאותו כתב אישום.

מה קובע אם התיק יתברר בבית משפט לנוער או בבית משפט רגיל?

- כדי שעבירה שנעברה כשהנאשם היה קטין תידון בבית משפט לנוער, צריכים להתקיים שני תנאים **מצטברים**:
- במועד ביצוע העבירה היה קטין (כלומר מתחת לגיל 18).
 - במועד הגשת כתב האישום מלאו לו 18 וטרם מלאו לו 19.

יישום על הדוגמא שניתנה:

העבירה הראשונה בוצעה בגיל 15 = זו עבירת קטין (תנאי 1 מתקיים).

לכן היא תידון בבית משפט לנוער רק אם כתב האישום בגינה יוגש לפני גיל 19 (תנאי 2).

העבירה השנייה בוצעה בגיל 18.5 = זו עבירה שבוצעה כבגיר, ולכן מלכתחילה אינה נכנסת למסגרת סעיף 5א(א) ולא יכולה לידון בבית משפט לנוער.
לכן היא תידון בבית משפט רגיל (שלום/מחוזי לפי סוג העבירה).

המשך:

האם אפשר להגיש כתב אישום אחד שמאגד את שתי העבירות?
כאן נכנס סעיף 86 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, שקובע שצירוף אישומים בכתב אישום אחד מותר רק אם מתקיים קשר מהותי בין העבירות:
אותן עובדות / עובדות דומות או סדרת מעשים הקשורים זה לזה עד שהם מהווים "פרשה אחת".

במקרה המתואר – עבירה בגיל 15 ועבירה אחרת בגיל 18.5.
בדרך כלל מדובר באירועים רחוקים בזמן ובנסיבות, ולכן לא בהכרח מתקיימים התנאים של סעיף 86 לצירוף אישומים, כך שהמשמעות המעשית היא שלרוב יוגשו שני כתבי אישום נפרדים:

- כתב אישום בגין העבירה שבוצעה בגיל 15 (נוער/רגיל לפי גיל בעת ההגשה עד 19).
- כתב אישום בגין העבירה שבוצעה בגיל 18.5 (בית משפט רגיל).

לאן מגישים בפועל?

- עבירת הקטינות (גיל 15): אם מגישים עד גיל 19 = בית משפט לנוער (סעיף 5א(א)).
- אם מגישים אחרי גיל 19 = בית משפט רגיל (כי התנאי "טרם מלאו לו 19" לא מתקיים).
- עבירת הבגירות (גיל 18.5): תמיד בית משפט רגיל (שלום/מחוזי לפי סיווג העבירה), כי במועד ביצוע העבירה הוא כבר לא קטין.

האם צריך אישור יועמ"ש?

- בעבירת הקטינות: אם כתב האישום הוגש לאחר שעברה מעל שנה מיום ביצוע העבירה = נדרש אישור יועמ"ש.
- בעבירת הבגירות: בהתאם לכללים הקבועים בחסד"פ.

שאלה:

מה קורה כאשר יש קטין ובגיר יחד באותו כתב אישום, חייבים לשפוט אותם בבית משפט לנוער או אפשר לבחור וללכת בבית משפט רגיל?

תשובה:

לפי סעיף 4 לחוק הנוער, הכלל הוא שקטין לא יעמוד לדין ביחד בגיר.

עם זאת, אם היועץ המשפטי לממשלה אישר העמדה לדין ביחד, רשאי בית משפט שאינו לנוער לדון בעניינם, ועליו לנהוג כלפי הקטין כאילו היה בית משפט לנוער ולהפעיל את סמכויותיו בהתאם.

שאלה:

מה זה חילוט ומה בדיוק הפעולה המתרחשת כשנקבע שיש חילוט של רכב (לדוגמא)?

תשובה:

"חילוט" הוא אמצעי משפטי שבמסגרתו בית המשפט שולל מאדם את הבעלות בנכס מסוים ומורה כי אותו נכס יועבר לרשות המדינה. מדובר בצעד שננקט כאשר יש קשר מהותי בין הנכס לבין עבירה פלילית – למשל כאשר הנכס שימש לביצוע העבירה, נרכש מכספי העבירה, או הופק כתוצאה ממנה. החילוט הוא כלי שמטרתו לשלול מהעבריין את התועלת הכלכלית שהפיק מהעבירה או למנוע שימוש חוזר בנכס לצרכים עברייניים.

לדוגמא:

אדם השתמש ברכבו הפרטי לצורך הובלת סמים ממקום למקום, כחלק מפעילות של סחר בסמים. לאחר הרשעתו, בית המשפט קובע כי הרכב שימש כאמצעי מרכזי לביצוע העבירה. בשל הקשר הישיר בין הרכב לבין הפעילות הפלילית, מורה בית המשפט על חילוט הרכב – כלומר, הרכב נלקח מבעליו ומועבר לבעלות המדינה. במקרה כזה, החילוט מבוסס על כך שהרכב לא היה רכוש "ניטרלי", אלא כלי ששימש לביצוע העבירה ולכן קיימת זיקה ברורה בינו לבין המעשה הפלילי.

שאלה:

בשיעור על כתב אישום וסמכויות נאמר ששופט, שר וראש ממשלה ישפטו בירושלים. כידוע, ראש הממשלה נשפט כרגע בבית המשפט מחוזי בתל אביב. אשמח להסבר.

תשובה:

כתבי האישום הוגשו במקור לבית המשפט המחוזי בירושלים. אך הדיון בעניינו הועבר לבית המשפט המחוזי בתל אביב בשל שיקולי אבטחה וביטחון.

שאלה:

אשמח להסבר על עונש מאסר ונוכחות נאשם בדיון.

תשובה:

לפי סעיף 129 לחסד"פ כאשר נאשם נידון שלא בפניו, בית המשפט לא רשאי לגזור עליו עונש מאסר מבלי שניתנה לו קודם הזדמנות לטעון לעניין העונש. גם אם ההרשעה הייתה כדין בהיעדר – לא ייגזר מאסר בלי לאפשר לנאשם להשמיע טענותיו לעונש.

החריג – מאסר במקום קנס:

- הסעיף קובע שאין בכך כדי למנוע להטיל מאסר במקום קנס, ובלבד שבהזמנה למשפט צוין מפורשות שאם לא יתייצב – ניתן להטיל מאסר כזה. כלומר – מדובר לא במאסר עונשי רגיל, אלא במאסר חלף אי תשלום קנס. בנוסף, אם צו המאסר ניתן שלא בנוכחות הנידון או סניגורו – ביצעו כפוף להוראות סעיף 129א(ג).
- אם בגזר הדין לא נקבע מאסר במקום קנס לפי סעיף 71 לחוק העונשין – רשאי בית המשפט להטילו בצו מיוחד מאוחר יותר, אם הקנס לא שולם במועדו + הוגשה בקשה של היועץ המשפטי לממשלה או נציגו.
- לא יינתן צו מאסר אלא בנוכחות הנידון או סניגורו או אם בהזמנה צוין שניתן להטיל מאסר גם אם לא יתייצב. כלומר – יש חובה לאזהרה מוקדמת.
- אם הצו ניתן שלא בנוכחות הנידון או סניגורו – לא ניתן לבצע את המאסר לפני שנשלחה התראה בכתב לפחות 14 ימים מראש. ההתראה צריכה לכלול לאיזו מזכירות ניתן לפנות, אפשרות לבקש פריסה/דחייה, אפשרות לבקש פטור מתוספת פיגורים.
- אם הוטל מאסר בצו מיוחד שלא בנוכחות הנידון רשאי בית המשפט לבטל את הצו אם הייתה סיבה מוצדקת לאי התייצבות או יש חשש לעיוות דין. המועד להגשת בקשה – תוך 30 ימים מהמצאת הצו (ניתן להאריך בהסכמת התובע).

המשך:

לפי סעיף 130 לחסד"פ ניתן לדון נאשם שלא התייצב אם – אחת משתי אפשרויות:

- הוא קיבל הודעה על מועד ההמשך במהלך דיון, ובית המשפט הזהירו שאם לא יתייצב – יישפט בהיעדרו;

או

- הומצאה לו הזמנה בכתב (ולא דרך הסניגור בלבד), וגם לסניגור, ובה צוין האזהרה.

כלומר – דרושה המצאה תקינה ודרושה אזהרה מפורשת.

- כאשר מדובר בעבירת פשע ניתן לדון בהיעדר רק אם הדיון מתקיים בבית משפט שלום + הנאשם היה מיוצג באותה ישיבה.

- אם הורשע בהיעדר – ניתן לגזור את דינו בהיעדר, אבל אסור להטיל מאסר.

חריג: ניתן להטיל מאסר במקום קנס אם הוזהר מראש.

- חריג חמור – פשע: אסור לגזור דין שלא בפניו.

חובה: נוכחות הנאשם + מתן זכות טיעון לעונש (סעיף 192)

- גם אם מתקיימים התנאים הפורמליים: בית המשפט לא ידון ולא יגזור דין בהיעדר אם יש סיבה מוצדקת לאי ההתייצבות או קיים חשש לעיוות דין.

- אם הנאשם + הסניגור נעדרו – ניתן לבטל את הדיון (כולל הכרעת דין) כל עוד לא נגזר הדין, אם הייתה סיבה מוצדקת או יש חשש לעיוות דין.

- במקרה בו הנאשם נעדר אבל הסניגור נכח – בית המשפט רשאי לצוות על שמיעת עד מחדש / לבטל הכרעת דין (לפני גזר הדין) –

אם: החקירה לא מוצתה / ההגנה לא נוהלה כראוי / יש חשש לעיוות דין.

- כאשר הנאשם מתייצב בית המשפט חייב להסביר לו את זכויותיו לבקש ביטול ההליך.

אם כבר הורשע – יקראו לו את הכרעת הדין קודם.

- אם נגזר דינו בהיעדר (בעבירות שאינן פשע) – רשאי לבקש ביטול תוך 30 יום מהמצאת פסק הדין. ניתן להאריך בהסכמת התובע.

- אם בוטל ההליך עקב אי ההתייצבות הנאשם בית המשפט רשאי לחייב את הנאשם בהוצאות שנגרמו.

שאלה:

אשמח להסבר על סמכות בית המשפט לגזור עונש בערכאה הדיונית ובערכאת הערעור.

תשובה:

באשר לעונש בערכאה הדיונית (סעיפים 184-185 לחסד"פ)

בית המשפט רשאי להרשיע נאשם בעבירה שעולה מהראיות, גם אם העובדות המדויקות לא נטענו בכתב האישום. כלומר, לא חייבת להיות חפיפה מוחלטת בין נוסח כתב האישום לבין העובדות שהתבררו בפועל.

אבל חובה לתת לנאשם הזדמנות סבירה להתגונן + גם אם התגלו עובדות חמורות יותר – אסור להטיל עונש חמור יותר ממה שאפשר היה להטיל לפי כתב האישום המקורי.

אם התגלתה עבירת פשע בבית משפט שאינו מוסמך לדון בה (למשל שלום):
בית המשפט יעביר את העניין למחוזי, המחוזי ימשיך לדון כאילו התיק הוגש אליו מלכתחילה והוא רשאי להמשיך מהשלב שבו הופסק ההליך.
כאן מדובר בסמכות עניינית.

המשך:

באשר לעונש בערכאת הערעור (סעיפים 213, 215, 217 לחסד"פ)

בית המשפט שלערעור רשאי לקבל את הערעור (כולו או חלקו), לשנות את פסק הדין, לבטל אותו ולתת פסק דין אחר או להחזיר את התיק לערכאה הקודמת עם הוראות.

בנוסף, אם התקבל הערעור בית המשפט רשאי להטיל כל עונש שהערכאה הקודמת הייתה מוסמכת להטיל, גם אם הנאשם כבר התחיל או אפילו סיים לרצות את עונשו.

בית המשפט שלערעור רשאי להרשיע נאשם בעבירה שונה מזו שבה הורשע (או זוכה) בערכאה הקודמת, אם מהעובדות שהוכחו עולה אשמה בעבירה אחרת. אפילו אם העבירה הזו לא נטענה בערכאה הקודמת.

אבל – חובה לתת לנאשם הזדמנות סבירה להתגונן ואסור להטיל עונש חמור יותר ממה שאפשר היה להטיל לפי כתב האישום המקורי, גם אם העבירה החדשה חמורה יותר תיאורטית.

האם אפשר תמיד להחמיר?

לא.

אם נאשם מערער (למשל על ההרשעה או על חומרת העונש) בית המשפט של הערעור לא רשאי להחמיר את העונש מיוזמתו. בית המשפט יכול להחמיר רק אם התביעה הגישה ערעור על קולת העונש.

שאלה:

אשמח להסבר נוסף על סדר חקירת עדים.

תשובה:

חקירת עד בידי בעלי הדין (סעיף 174) –

- חקירה ראשית – ע"י מי שהביא את העד (תביעה או סנגוריה).
- חקירה נגדית – ע"י הצד שכנגד.
- חקירה חוזרת – ע"י הצד שהביא את העד, רק להבהרת עניינים שעלו בחקירה הנגדית.
- לבית המשפט יש שיקול דעת לאפשר שאלות נוספות גם מעבר לכך.

חקירה בידי בית המשפט (סעיף 175) –

לאחר ששני הצדדים סיימו לחקור, בית המשפט רשאי לשאול שאלות לעד.

חקירה נוספת בידי בעלי הדין (סעיף 176) –

אם בית המשפט חקר את העד, בעלי הדין רשאים לבצע חקירה נוספת בעקבות שאלות השופט.

המשך:

סעיף 177 קובע את סדר החקירה כאשר יש מספר נאשמים בכתב אישום אחד:

אם זה עד תביעה –

כל נאשם חוקר אותו חקירה נגדית לפי סדר הופעתם בכתב האישום.

אם זה עד סנגוריה –

- חקירה ראשית – תחילה ע"י הנאשם שביקש את שמיעת העד.
- לאחר מכן – ע"י יתר הנאשמים, לפי סדר הופעתם בכתב האישום.
- חקירה נגדית – ע"י התביעה.
- חקירה חוזרת – בסדר הפוך לסדר שבו נערכה החקירה הראשית (כלומר, מתחילים מהנאשם האחרון שחקר בחקירה ראשית ומסיימים עם הנאשם שביקש את עדותו מלכתחילה).

שאלה:

אשמח להסבר לגבי חובת מינוי סנגור ולגבי הפסקת ייצוג על ידי סנגור.

תשובה:

ראשית, חשוב להבהיר:

גם סנגור פרטי וגם סנגור שמונה ע"י ביהמ"ש צריכים רשות ביהמ"ש כדי להפסיק ייצוג תוך כדי הליך.

סנגור שמונה ע"י ביהמ"ש

ממשיך לייצג את הנאשם אוטומטית גם בערעור, אלא אם ביהמ"ש מורה אחרת (ס' 16 לחסד"פ).
אם הסנגור מבקש להפסיק לייצג את הנאשם – הדבר ייעשה ברשות ביהמ"ש בלבד (ס' 17(א) לחסד"פ).
אם ביהמ"ש אישר את הפסקת הייצוג – אין חובה למינוי סנגור חדש אם ביהמ"ש נוכח שהנאשם לא שיתף פעולה עם הסניגור ומינוי של סנגור חדש לא יועיל (ס' 17(ב) לחסד"פ).

סנגור פרטי שמונה ע"י הנאשם

ומונה רק לצורך ייצוג בדיון בערכאה הראשונה –
אין חובה שימשיך לערעור, אלא אם כבר החל לייצג שם.

שאלה:

אשמח להסבר לגבי בתי משפט קהילתיים.

תשובה:

מהו בית משפט קהילתי? (סעיפים 220א עד 220יט לחסד"פ)

בית משפט קהילתי הוא מסלול פלילי ייחודי המתמקד בשיקום הנאשם בקהילה ולא בהענשתו במאסר. הוא נועד לטפל בשורשי העבריינות – כמו התמכרויות, קשיים נפשיים או חברתיים – באמצעות תוכנית שיקום מפוקחת.

מטרת ההליך:

מטרת בית המשפט הקהילתי היא שיקום הנאשם – ולא ענישה – בפיקוח הדוק של שופט קהילתי, ובשיתוף פעולה של רשויות האכיפה והקהילה, כדי למנוע הישנות עבירות.

העברת הדיון לבית משפט קהילתי:

שופט שלום רשאי, עד גזר הדין, להעביר נאשם לבית משפט קהילתי – אם קיים אחד מוסמך במחוז מגוריו (מפורט בצו סדר הדין הפלילי (הסמכת בתי משפט קהילתיים) (הוראת שעה), תשפ"ב-2022).

המשך:

תנאים להעברה לבית משפט קהילתי:
כדי להעביר נאשם:

- עליו להיות בגיר ומיוצג.
 - עליו להודות במעורבות ולהסכים להשתתף בהליך.
 - עליו להתאים לתהליך שיקומי (סיכון לעבירות נוספות).
 - העבירה שבה מואשם מצריכה עונש של מאסר בפועל, לא עבודות שירות.
 - אין מניעה מצד התביעה (למשל מטעמי ביטחון או תיקים פתוחים אחרים).
- ניתן לסטות משני התנאים האחרונים אם קיימים "טעמים מיוחדים".

תסקיר התאמה ותסקיר קהילתי:

השופט רשאי להורות לקצין מבחן לבדוק התאמה של הנאשם להליך שיקומי – גם אם מוגש תסקיר מעצר או עונש. לאחר קבלת הנאשם – קצין מבחן מכין תוכנית שיקום התסקירים במסגרת זו חסויים לפי כללי הדין.

*** תסקיר הינו דו"ח מקצועי שנערך על ידי קצין מבחן או גורם טיפולי, שבו נבחנת התאמת הנאשם לתהליך שיקומי, מצבו האישי, רקעו הפלילי והמלצות לטיפול.**

תחולת חוק סדר הדין הפלילי:

ההליך בבית משפט קהילתי נשען על חוק סדר הדין הפלילי, אך בכפוף להוראות פרק ו' 1 (העוסק בבתי משפט קהילתיים).

המשך:

תחום סמכות בית המשפט הקהילתי:

בית המשפט הקהילתי עוסק בעבירות שבסמכות שיפוט שלום **בלבד**.

בית המשפט הקהילתי לא דן בעבירות חמורות (המפורטות בתוספת השמינית), אלא מטעמים מיוחדים. לא מתקיימים הליכי הוכחות או טענות מקדמיות – נדרש להודות באשמה כדי להיכנס להליך. אם העבירו את הדיון לבית משפט קהילתי, הוא גם ידון במעצר/שחרור בהליך הפלילי הנוגע לאותו כתב אישום.

נוכחות הנאשם:

ניתן לקיים ישיבות הכנה ללא נוכחות הנאשם (אך בהשתתפות הסנגור ובהודעה לנאשם).

מהלך ההליך וסיום:

ההליך כולל מעקב שיפוטי וליווי שיקומי עד לגזר הדין.

ניתן להחזיר את הנאשם לבית משפט רגיל אם לא עומד בתנאים (למשל: לא מודה, צריך בירור אשמה).

אם הוחזר – לא מועברים פרוטוקולים ותסקירים מההליך הקהילתי (שמירה על פרטיות הנאשם והימנעות מהפלייתו לרעה עקב ניסיון שיקומי שלא צלח).

המשך:

מינוי והסמכת שופטים קהילתיים:

שר המשפטים בהסכמת נשיא ביהמ"ש העליון מוסמך לקבוע אילו בתי משפט ינהלו הליכים קהילתיים. מינוי שופטים מותנה בידע, ניסיון והכשרה מתאימה. ניתן למנות נשיא לבתי המשפט הקהילתיים, לתקופה של 7 שנים.

ועדת ההיגוי:

גוף רב-מערכתי הכולל נציגים ממערכת המשפט, המשטרה, הרווחה והאקדמיה, שמטרתו תיאום והכוונה של פעילות בתי המשפט הקהילתיים.

רכזים ועובדים סוציאליים:

רכז קהילתי – אחראי לתיאום בין כלל הגורמים. עובד סוציאלי קהילתי – מלווה את הנאשם גם בתחומים של תעסוקה, התנדבות ומיצוי זכויות.

בהצלחה!

אורייסמן
ממתמחה לעורך דין מצליח

כל הזכויות שמורות © אורטל רייסמן 2026

אין להעתיק, לשכפל, להפיץ, לשנות, או לעשות שימוש ביצירה זו (כולה או חלקה)

בכל דרך שהיא ללא אישור מפורש ובכתב מבעל זכויות היוצרים